

УДК 34 (092)

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.7.45>**Оксана Бунчук,**

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри людських прав

юридичного факультету

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ІВАН ФРАНКО ЯК АВТОР ЗАКОНОПРОЄКТІВ

У статті проаналізовано наукову спадщину, публіцистичні праці, епістолярій І. Франка та розглянуто його погляди на сутність та зміст права і законів. Правові ідеї мислителя не втрачають своєї важливості завдяки їх гуманістичній спрямованості. Визначено, що, крім звичаєвого права, письменник звертав увагу на закон як джерело права. Описуючи колізії законодавства, І. Франко наголошував на неприпустимості обмеження законами прав і свобод людини та громадянина.

Акцентовано увагу на тому, що проекти законів, укладених Іваном Франком (проект індемнізаційної угоди 1882 р., «Закон про риболовство в Галичині. Проект Івана Франка» від 4 березня 1916 р.) відзначаються демократичним і національним характером їхнього змісту. Це виражалось насамперед у всебічному врахуванні інтересів українського населення Австро-Угорської монархії.

З'ясовано позиції вченого щодо законотворчого процесу. І. Франко розглядав та коментував зміст законів та підзаконних актів Австро-Угорської монархії. Період його зацікавлення чинним законодавством пов'язаний з роботою вченого в редакції польської газети «Kurjer Lwowski». Як репортер І. Франко відвідував різноманітні судові процеси, був присутній на засіданнях галицького сейму. Письменник бачив окремі недоліки в австрійських законах, він неодноразово вказував на наявність різних протиріч між нормативно-правовими актами. Він вважав, що наявні проблеми потрібно вирішувати на рівні законотворення.

І. Франко був противником «нечіткого і важкого» стилю викладення законів, а також виступав проти прийняття неповних, половинчастих нормативно-правових актів. Вчений наголошував, що неточні та неоднозначні законодавчі дефініції створюють можливість для різної інтерпретації правових приписів. І. Франко критикував суб'єктивізм у процесі законотворення, застерігав від прийняття законів, які в угоду продовженню традицій були зорієнтовані в минуле і не відповідали реальним суспільним відносинам. Він визнавав, що організація влади повинна відповідати національним традиціям і спрямовуватись на забезпечення прав і свобод кожної людини. Важливою є Франкова засада про те, що закон твориться для людей, а не люди існують для виконання закону.

Ключові слова: держава, право, джерела права, звичаєве право, закони.

Постановка проблеми. Творчість видатного українського письменника Івана Яковича Франка (1856-1916) цікава та актуальна для дослідників літератури, філософії, економіки, політології, історії. Правники також не залишаються осторонь праць великого українця, оскільки у своїй творчості І. Франко висловив оригінальні міркування щодо змісту, сутності права та законів. Правові ідеї мислителя не втрачають своєї важливості завдяки їх гуманістично-демократичній спрямованості. Українська дійсність актуалізує правові світоглядні орієнтири письменника, висвітлює особливості його правових поглядів, розширює можливості пізнання сучасниками його праць.

Вивчення специфіки поглядів І. Франка як автора законопроектів видається важливим принаймні з трьох причин: по-перше, з'ясовується вагомий аспект наукової діяльності письменника; по-друге, узагальнюються досягнення певного напрямку вітчиз-

няного франкознавства, присвяченого вивченню правового аспекту світогляду вченого; по-третє, простежується гуманістичний зв'язок між правовими ідеями сучасного і минулого, наступність у збереженні і розвитку демократичних традицій в Україні.

Аналізуючи австрійське право, яке діяло на українських землях в кінці XIX – на початку XX століття, І. Франко звертав увагу на такі його джерела, як австрійський закон та місцеве звичаєве право. Варто наголосити, що Франкова повага до закону не заважала вченому критично ставитися до чинних нормативно-правових актів австрійської, а відтак Австро-Угорської держави. Письменник детально аналізував процедуру прийняття законів, вказував шляхи щодо її вдосконалення. Вивчення австрійського законодавства давало І. Франкові можливість виявити суперечності між окремими актами. Учений наголошував на тому, що неточні і двоякі дефініції у законах створюють можливість

для різної інтерпретації їхніх приписів. Написані І. Франком проекти законів, серед яких особливо виділяється проект «Закону про рибальство», суттєво доповнюють характеристику правового світогляду письменника.

Ступінь наукової розробки проблеми. Загальний корпус франкознавства становлять тисячі наукових досліджень. Спеціальних праць, присвячених вивченню Франкових поглядів на державу та право, порівняно мало. Вивчення Франкових поглядів на державу та право розпочалося порівняно пізно. Спеціальним працям передували, а потім з'являлися, паралельно з ними матеріали, які містили принагідні міркування про державно-правові погляди І. Франка. Такими є статті та монографії, присвячені життю та творчості письменника, праці про суспільно-політичні погляди І. Франка, роботи, в яких висвітлено філософські, соціологічні, історичні та економічні погляди вченого. Власне юридичні дослідження поглядів І. Франка на державу та право з'являються лише в II половині XX століття. Погляди І. Франка на процес законотворення частково розглядалися у дослідженнях В. Кульчицького, В. Сокурєнка, О. Скакун, О. Копиленка, Т. Андруска та ін.

Мета статті полягає в тому, щоб на підставі ґрунтовного аналізу наукових праць І. Франка охарактеризувати погляди письменника на сутність, зміст та головне призначення законодавства, його міркування про процес прийняття нових законів, зміну існуючих нормативно-правових актів з урахуванням реальних потреб правового регулювання суспільних відносин.

Виклад основного матеріалу. Багато міркувань І. Франка стосувалися правової системи, яка діяла на західноукраїнських землях після переходу під владу Австрійської монархії. Особливий інтерес ученого привертало проведення реформи «освічених монархів» – Марії-Терезії та Йосифа II. Найважливішими з них він вважав: відокремлення суду від адміністрації, обмеження патримоніального судівництва, введення оподаткування для шляхти і духовенства, затвердження кримінального кодексу, в якому помітний вплив теорії італійського юриста Ч. Беккарія, реформи у сфері шкільництва та ін.

І. Франко детально дослідив правове регулювання панцизних відносин. Він описав створення, існування та ліквідацію громадських шпихлірів у Галичині, охарактеризував усі австрійські нормативно-правові акти, які стосувалися цієї справи. 1848 рік І. Франко називав епохальним моментом

в історії західноукраїнських земель періоду австрійського панування. Мислитель підкреслював, що після скасування панщини український селянин нарешті відчув себе вільним громадянином. Разом із тим, детально описуючи правову сторону відміни панщини, учений звернув увагу на діаметральну протилежність положень, записаних на папері, й обставин, запроваджених у життя. Головними недоліками селянської реформи 1848 р. І. Франко визнав суперечливість індемнізаційного законодавства, негативне вирішення сервітутної справи, а також нерегульованість права пропінатції. Наукові праці І. Франка багаті фактичним матеріалом та оригінальними ідеями, вони мають велике значення для створення цілісної картини розвитку українського права.

Досліджуючи правове регулювання індемнізаційних відносин, І. Франко склав власний проект індемнізаційної угоди, «не пунктований і не кодифікований, але гей же для кожного зрозумілий». Він пропонував: «Нехай наші пани, що так голосно говорять про свій патріотизм, про любов до народу <...>, – нехай пани від р. 1883 зречуться всіх провізій від облігацій індемнізаційних і нехай увесь фонд, узисканий із додатків крайових і з дотації скарбової, йде тільки на уморення тих облігацій» [1, т. 44, кн. 1, с. 120]. Перевидаючи в 1914 р. свою працю у збірнику «В наймах у сусідів», І. Франко зауважував, що від самого початку створення власного проекту угоди з урегулювання індемнізаційних виплат він розумів нереальність своєї пропозиції. Проект угоди І. Франка – це оптимальний шлях вирішення проблеми з урахуванням інтересів найбезправнішого прошарку суспільства – селянства. На жаль, цей проект не відповідав тодішній реальності, він «переріс» її, а тому не міг бути втілений і реалізований. Пропозиції, викладені письменником, можливі тільки у демократичному суспільстві свідомих громадян, яким населення Австро-Угорської монархії другої половини XIX століття не було.

І. Франко виступив також як автор проекту закону про риболовлю. Велике значення для пояснення мотивів творення І. Франком проекту закону про риболовлю має різноманітна інформація про його зацікавлення цією темою. У листі до угорського етнографа, редактора і видавця журналу „Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn” (окремі номери етнологічних відомостей зберігаються в особистій бібліотеці І. Франка) Г. Сантала (1851 – 1926) від 6 січня 1895 р. вчений писав: «Мені також дуже хотілося б одержати Вашу цінну працю про рибальство в Угорщині, бо я також маю деякий етно-

графічний матеріал з цього питання і міг би його опублікувати у зв'язку з Вашою працею» [2, т. 50, с. 13].

Особливо важливими для теми «І. Франко – автор проекту закону про риболовлю» є два останні листи І. Франка до К. Бандрівського – товариша письменника ще з часів навчання у Дрогобицькій гімназії, судового радника та опікуна письменника з початку 1900-х рр. У листі від 20 лютого 1916 р. І. Франко просив К. Бандрівського якомога швидше купити для нього книгу «Manza „Sammlung der Oesterreichischen Gesetze», т. XX, де містяться «Jagdi und Fischereigesetze». «Пошукайте таку книгарню, де можна справді купити сю книжку, а не виписувати її з Відня, бо доведеться довго чекати, а я хотів би якнайскоріше розпочати задуману на її основі роботу», – наголошував письменник [3, т. 50, с. 436]. У листі від 1 березня 1916 р. І. Франко знову звертався до К. Бандрівського: «Будьте так добрі зайти по виході з канцелярії до директора університетської бібліотеки д-ра Маньковського і просити його, чи не визичили би там мені на місяць 20-тий том Манца» [4, т. 50, с. 436]. У двадцятому томі «Зібрання австрійських законів», про яке саме згадував у своїх листах І. Франко, містилися «Закони полювання і рибальства». Можемо припустити, що на підставі цього видання вчений написав власний проект закону про рибальство.

Багато сучасників письменника звертали увагу на його захоплення риболовлю. Особливо цінними для розкриття питання щодо Франкового проекту закону про риболовлю є спогад визначного політичного та громадського діяча і публіциста в Галичині, адвоката та члена Української національно-демократичної партії С. Барана. Описуючи свою чергову зустріч з І. Франком у лютому 1916 р., він зауважував, що письменник розпитував його про крайовий закон про рибальство. «Я відповів, що маю і коментар до цього закону, – згадував галицький адвокат. – Тоді Франко попросив, щоб я ще до нього зайшов і приніс йому згаданий закон. Франко був пристрасним аматором рибалкою, і йому прийшла думка про потребу новелізації цього закону, на його погляд, для селян некорисного» [5, с. 449].

Про наступні відвідини І. Франка С. Баран писав так: «Я приніс із собою згаданий закон. Франко подякував і сказав, що попросить прочитати йому цей закон, а він подиктує деякі завваги до нього, які можуть бути для мене матеріалом при цитуванні проекту новели до цього закону. Він знав, що я був кандидатом на посла при оголошених ще в червні, 1914 року, виборах до галиць-

кому сейму, які мали відбутися в вересні 1914 року. З причини вибуху війни з початком серпня 1914 року реченець виборів відкладено на невизначений час по війні. Я кандидував з української міської цензової округи міст Перемишля, Ярослава, Сянова, Городка і Яворова і не мав взагалі ніякого контр кандидата, отже, мій вибір на посла був певний. Франко сказав, що війна закінчиться, вибори до сойму тоді відбудуться, й я буду послом. Тому вже тепер просить мене, щоб я, ставши послом, не забув внести в соймі проект новели до закону про рибальство. Книжку із законом про риболовство з коментарем до нього я залишив Франкові, але ніяких записок його щодо проекту новели не одержав...» [6, с. 449-450].

Про І. Франка як автора проекту закону про рибальство згадував у 1992 р. С. Злупко у праці «Іван Франко – економіст». Він писав: «Цікаво, що І. Я. Франко сам склав проект закону про рибальство, в якому надавалося право селянам ловити рибу в ріках і озерах» [7, с. 75]. Про це також знаходимо відомості у дослідженні Я. Мельник «І остання часть дороги... Іван Франко: 1908-1916». Як зауважує дослідниця, «Закон про риболовство в Галичині. Проект І. Франка», укладений у притулку Січових Стрільців (4 березня 1916 р.), є «відлунням гарячого колись у письменника бажанням „обняти цілий круг людських інтересів”, „не лишатися чужим у жаднім таким питанню, що складається на зміст людського життя”, свідченням різнобічності його творчих інтересів» [8, с. 142].

Відомий франкознавець В. Щурат написав статтю «Франків „Закон про риболовство»». Зі спогадів ученого знаємо, що І. Франко був добре обізнаним з обов'язковим законом про риболовлю, текст якого взяв з брошури, виданої Ф. Вестом у Бродях «Ustawa o rybolowstwie z dnia 31. pazdznika 1887., oraz rozporzadzenie c.k. Namiestnictwa z dnia 21. sierpnia 1890 dla Krolewstwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem ks. Krakowskiem». В. Щурат згадував: «Коли я, несвідомий прав риболовства, запитував про них Франка, він і мені поручив зазнайомитися з тою брошурою. З постановами зібраними в ній сам він завсіди рахувався, передовсім з тими, що відносилися до охорони чужої власності, хоч про деякі інші висловлювався з негодуваннями як про вигадки для риболовців дошкульні» [9, с. 1].

Далі, у статті В. Щурата наведений весь текст Франкового законопроекту. З огляду на юридичний характер зазначеного документа, вважаємо за необхідне процитувати його зміст повністю. Отже, «Закон про риболовство в Галичині. Проект Івана Франка»:

1. Все, що живе в воді і може бути предметом купна й продажі, підходить під отсей закон.

2. Все в нашій країні розрізняємо біжучі (ріки й потоки) та стоячі (озера, стави, саджавки, копанки та охаби, себто останки глибоких вирів давніших рік та потоків, що давно повисихали) та їх допливи й відпливи. Усі ті води аж до самих джерел можуть бути зариблені і підлягають от сему закону.

3. Вся земля нашого краю окрім міст належить до двох верств, великих і дрібних власників, а що право власності землі покладено основою оцего закона, то право риболовства на великих маєтностях полишено на їх власниках, а право риболовства на дрібних маєтностях полишено на їх власниках, сільських господарях і громадах. До великих маєтностей зачислено також камеральні та фундаційні добра.

4. Всякі води на дрібних маєтностях уважаються власністю тих, через чий гранта перепливають, або на чийх ґрунтах містяться. Відповідно до того кожний власник малої маєтності має право риболовства в водах на его ґрунті.

5. В водах з мішаними берегами, де з одного боку береги панські, а з другого селянські, право риболовства належить до селянської громади.

6. Основою зариблення тих вод і заведення в них розумної та дохідної рибної господарки являється забудоване для більших та менших рік та потоків підводними гатями з фашин і цеглин, укріплених поперечними латами та палями, впущених на оден метер в землю понизше водяної протоки, особливо на бродях та пустих звичайно мілізнах річок. Вони даватимуть захист дрібним і більшим риbam, позволят їм плодитися та множитися, а розбираючи їх ступнево з низу ріки до гори можна в відповідний час ув їх летовищах виловити всі риби придатні для продажі, а лишити без ушкодження весь нарибок. Глибші місця між бродами та мілізнами можуть лишатися не вигаченими, а виловлене в них риб залежне (від) їх власників.

7. Ловлення риб доступне кождому горожанинови краю за порозумінєм і письменним дозволом власника тої води, де йому хочеться ловити. За дозвіл і в разі незловлення жодної риби охочий не платить нічого, хиба би на берегах води наробив шкоди, яку розпізнає місцевий полевий догляд. За зловлене риби охочий платить господареві в місцевій громадській канцелярії ціну відповідну до тарифи завішеної на стіні. Ловлення риб всіми знаними в нашій країні способами сим законом дозволено.

8. Виловлюване в підводних гатях виконується більшим числом членів гро-

мади за порозумінєм із Культурною радою у Львові і Кракові, яка присилає свого агента з відповідними поученнями. Висловлюване починає(ть)ся від нижного кінця ріки і йде вступнево в гору рікою та потокам. Для переховування зловлених риб, аби не псувалися, приготує(ть)ся в громади запас відповідної посуду.

9. Верховий заряд ловлі та торговлі рибами в нашій країні спочиває в руках Культурної ради української у Львові, а польської в Кракові.

10. Українська Культурна Рада у Львові має під собою 4 рибні пояси, що розляглися на українській території, а власне: 1. гірський від Попраду до Черемоша, другий підгірський від Сямока до Неполоковиц, 3. дністровий від Турки до Окопів, а 4. від середного до долішного Сяну до Збруча. Краківська культурна рада має під собою 2 пояси, а власне гірський від правого берега Попраду до Вислоки і підгірський та долішний від Сяну до шлескої границі.

11. Кожда з тих Культурних Рад складається з повітових делегацій вибраних від поручниками з кожного села по 2. Кожний повіт висилає до столиці краю 3 своїх делегатів раз до року на означений протяг часу для нарад над справами про риболовство в краю. Ті делегати вибирають з поміж себе одного голову та 4 его заступників, а польська одного голову і 2 заступників та удаються до центрального правительства в Відні з прозьбою о затверджене їх урядування на 3 роки. Діяльність Культурної ради без політична не підлягає контролі ані урядів повітових ані намісництва ані Сейму Кураєвого. Натомість звіти про її наради, обрахунки та всі оголошення мають бути друковані.

12. Головною метою діяльності Культурної Ради являється ведене ловлі та торговлі рибами в нашій країні, аби як поодинокі горожанами так і цілі громади сільські і міські мали з риб як найбільшу радість і користь. В тій цілі Культурна Рада посередничить між селянами та сільськими громадами і містами краю, столицями та заграничними агентами в справі спродажі та відстави галицьких риб, усталює в порозумінню з покупцями ціни дрібної, білої та великої риби, і при помочи своїх агентів веде нагляд над завідуванєм усіх справ рибної торговлі та приготуванєм виробів з риб по селах. – Львів, дня 4. марта 1916» [10, с. 2].

У продовженні своєї статті «Франків „Закон про риболовство”» В. Щурат вперше прокоментував і охарактеризував Франків проект. Дослідник порівняв законопроект, складений письменником з нормативно-правовими актами, які регулювали на той

час описані у ньому відносини. Він писав: «„Проект” замітний своєю звязкістю; в ньому всього 12 пунктів, підчас коли „Ustawa” з 1887 р. має їх 87, а додатковий розпорядок ц. к. намісництва з 1890 р. ще 17. Франкові, видно, не залежало на угляднюванні дрібних евентуальностей, але виключно на сформулюванні основ риболовства. Формулюючи їх по своєму розумінні, він мав на тямці й постанови „Ustaw-u”, бо як у ній, так і в його „Проекті” узгляднені такі засадничі квестії, як: право власности, рибні ревіри (пояси), ревірові виділи (Культурної Ради), рибні летовища (tarliska ochronne), винагородження прибережних власників за спричинені їм шкоди, рибний надзір і ін.» [11, с. 2].

Виявляючи схожість Франкового проекту з чинними нормативно-правовими актами, В. Щурат вказував на розбіжності між ними, у яких і проявились оригінальні авторські думки письменника. У Франковому законопроекті спостерігається більша увага до прав і повноважень сільських громад, створення кращих умов для риболовців-аматорів, і найважливіше – поділ галицької водної сітки на українську й польську. І. Франко наголошував, що чітко визначені постійні пояси (ревіри) повинні бути підконтрольними двом окремим, автономним Культурним Радам: українській – у Львові та польській – у Кракові. «В мініятурі це неначе проба реалізування давньої української мрії про політичний поділ Галичини на українську й польську», – підкреслював В. Щурат [12, с. 2].

Висновки

І. Франко не був фаховим правником, водночас, як всебічно освічена людина і вчений-суспільствознавець рідкісного для свого часу універсалізму, він не тільки досконало орієнтувався у давній і сучасній йому юриспруденції, а й збагатив українську політико-правову думку рубежу ХІХ – ХХ ст. багатьма оригінальними положеннями та ідеями.

І. Франко розглядав та коментував зміст законів та підзаконних актів Австро-Угорської монархії. Період його зацікавлення чинним законодавством пов'язаний з роботою вченого в редакції польської газети «Kurjer Lwowski». Як репортер І. Франко відвідував різноманітні судові процеси, був присутній на засіданнях галицького сейму. Письменник бачив окремі недоліки в австрійських законах, він неодноразово вказував на наявність різних протиріч між нормативно-правовими актами. Він вважав, що наявні проблеми потрібно вирішувати на рівні законотворення. Важливими є міркування І. Франка щодо процесу законотворення. Він був противником «нечіткого і важкого»

стилю викладення законів, а також виступав проти прийняття неповних, половинчастих нормативно-правових актів. Вчений наголошував, що неточні та неоднозначні законодавчі дефініції створюють можливість для різної інтерпретації правових приписів. Він критикував суб'єктивізм у процесі законотворення, застерігав проти прийняття законів, які в угоду продовженню традицій були зорієнтовані в минуле і не відповідали реальним суспільним відносинам.

Окремим виявом прагнень І. Франка покращити правове становище українського населення були написані ним проекти законів. На відміну від чинних тоді нормативно-правових актів, Франків проект закону про риболовлю, складений ученим після детального аналізу австрійських постанов, якими регулювалась ця сфера суспільних відносин, відзначався лаконічністю, чітким формулюванням основ риболовлі. І найголовніше – у законопроекті вченого засвідчено значно більшу увагу до прав і повноважень сільських громад.

Частина поглядів та ідей І. Франка залишається актуальною і до сьогодні. До таких відносимо його вимоги щодо непорушності основного закону держави – Конституції, Франкові принципи законотворення. Він визнавав, що організація влади повинна відповідати національним традиціям і спрямовуватись на забезпечення прав і свобод кожної людини. Непорушною залишається і Франкова засада про те, що закон твориться для людей, а не люди існують для виконання закону.

Список використаних джерел:

1. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / редкол. : Є. П. Кирилюк (голова) та ін. Київ : Наук.думка, 1976-1986. – Посилання на це видання в тексті в квадратних дужках : друга цифра означає том; третя – сторінку.
2. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / редкол. : Є. П. Кирилюк (голова) та ін. Київ : Наук.думка, 1976-1986.
3. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / редкол. : Є. П. Кирилюк (голова) та ін. Київ : Наук.думка, 1976-1986.
4. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / редкол. : Є. П. Кирилюк (голова) та ін. Київ : Наук.думка, 1976-1986.
5. Баран С. З моїх спогадів про Івана Франка. *Спогади про Івана Франка / упорядкув., вступ. ст. і прим. М. Гнатюка.* Львів : Каменяр, 1997. С. 440–453.
6. Баран С. З моїх спогадів про Івана Франка. *Спогади про Івана Франка / упорядкув., вступ. ст. і прим. М. Гнатюка.* Львів : Каменяр, 1997. С. 440–453.

7. Злупко С. М. Сергій Подолинський – вчений, мислитель, революціонер. Львів, 1990. 192 с.

8. Мельник Я. І остання часть дороги...: Іван Франко : 1908-1916. Дрогобич : Коло, 2006. 439 с.

9. Щурат В. Іван Франко у моїх спогадах (1886-1900). *Іван Франко у спогадах сучасників*. Львів, 1956. С. 269–273.

10. Щурат В. Іван Франко у моїх спогадах (1886-1900). *Іван Франко у спогадах сучасників*. Львів, 1956. С. 269–273.

11. Щурат В. Іван Франко у моїх спогадах (1886-1900). *Іван Франко у спогадах сучасників*. Львів, 1956. С. 269–273.

12. Щурат В. Іван Франко у моїх спогадах (1886-1900). *Іван Франко у спогадах сучасників*. Львів, 1956. С. 269–273.

Oksana Bunchuk. Ivan Franko as the author of the draft acts

The report analyzed the scientific science, journalistic works, the epistolary of Ivan Franko and understood his view on the essence and change of rights and laws. Determined to use the rights of law, the writer draws attention to the law as a source of rights. Describing the collegial legislation, I. Franko emphasized the inadmissible restrictions of the laws of a true person and people.

Emphasis is placed on the fact that the draft laws concluded by Ivan Franko (draft indemnification agreement of 1882, "Law on Fisheries in Galicia. Draft of Ivan Franko" of March 4, 1916) are marked by the democratic and national nature of their content. This was expressed, first of all, in the comprehensive consideration of the interests of the Ukrainian population of the Austro-Hungarian monarchy.

The position of the scientist on the legislative process is clarified. I. Franko considered and commented on the content of laws and bylaws of the Austro-Hungarian monarchy. The period of his interest in the current legislation is connected with the work of the scientist in the editorial office of the Polish newspaper "Kurjer Lwowski". As a reporter, I. Franko attended various trials, was present at the meetings of the Galician Sejm. The writer saw some shortcomings in Austrian law, he repeatedly pointed to the existence of various contradictions between regulations. He believed that the existing problems should be solved at the level of legislation.

I. Franko was an opponent of the "fuzzy and difficult" style of law-making, and also opposed the adoption of incomplete, half-hearted legal acts. The scientist stressed that inaccurate and ambiguous legal definitions create an opportunity for different interpretations of legal requirements. I. Franko criticized subjectivism in the legislative process, warned against passing laws that, in agreement with the continuation of traditions, were oriented toward the past and did not correspond to real social relations. Very important is principle that the law is created for people, not people exist to enforce the law. He condemned any manifestation of subjectivism in law formation and warned against making laws based on past traditions and contradicting the existing social relations.

Key words: state, law, law sources, customary law, acts.

